

Ο συστημικός επαγγελματίας: τα πεδία δράσης και το ζήτημα της ουδετερότητας¹

Peter Lang², Martin Little³, Vernon Cronen⁴

Περίληψη

Ο σκοπός αυτού του άρθρου είναι να προσφέρει κάποιους τρόπους σκέψης γύρω από ολόκληρο το εύρος των δραστηριοτήτων με τις οποίες εμπλέκονται οι επαγγελματίες των ανθρώπινων σχέσεων. Αναστοχαζόμενοι, θα αξιοποιήσουμε τις αρχές και πρακτικές μιας συστημικής προσέγγισης. Για παράδειγμα, είναι δυνατόν δραστηριότητες όπως η διερευνητική εργασία για τη φροντίδα των παιδιών, η διαγνωστική εργασία, η φαρμακευτική αγωγή, η εξέταση με τα ψυχολογικά τεστ, η συμβουλευτική και η θεραπεία ή η εποπτεία να ιδωθούν και να γίνουν αντιληπτές με ένα συνεπή και συνεκτικό τρόπο μέσα στο πλαίσιο ενός «μετά-το-Μιλάνο», Συστημικού Πλαισίου Αναφοράς; Ή αλλιώς, θα πρέπει να συμβιβαστούμε με τη χρήση της Συστημικής Προσέγγισης όταν κάνουμε θεραπεία, ή εποπτεία, και να επιτρέψουμε όλα τα άλλα καθήκοντα να βρίσκονται εκτός του Συστημικού πλαισίου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολλοί έχουν θέσει ερωτήματα σχετικά με την έννοια της ουδετερότητας (McKinnon, 1987) και της αξιοποίησής της στα διαφορετικά καθήκοντα, τα οποία απαιτείται να επιτελούν οι επαγγελματίες της φροντίδας.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι ψυχολόγοι, οι ψυχίατροι οι δάσκαλοι (παιδαγωγοί) και άλλοι έχουν να αντιμετωπίσουν καταστάσεις, όπως για παράδειγμα η σεξουαλική κακοποίηση, ο κοινωνικός έλεγχος, και οι διαδικασίες εναντίον του φύλου, που έρχονται σε άμεση αντιπαράθεση με την έννοια της Ουδετερότητας (Selvini et al, 1979).

Η επαγγελματική υπευθυνότητα και τα πλαίσια των φορέων, στους οποίους οι άνθρωποι υλοποιούν τους επαγγελματικούς τους στόχους, απαιτούν να

¹ Ευχαριστούμε τους Συντάκτες του περιοδικού *Human Systems*, Peter Stratton, Helga Hanks, Κυριακή Πολυχρόνη για την παραχώρηση αυτού του «κλασσικού» άρθρου (The systemic professional: domains of action and the question of neutrality, *Human Systems*, Vol.1, 1990, pp. 39-55), και τον Ηλία Γκότση για την πρότασή του να αναρτηθεί στον *Μετάλογο*.

Μετάφραση: Γ. Λεχουρίτης. Επιμέλεια: Η. Γκότσης, Φ. Τριανταφύλλου, Ι. Καρανικολάου, Κ. Πατρικού.

² (Τότε) Διευθυντής του Kensington Consultation Centre.

³ (Τότε) Διευθυντής Kensington Consultation Centre.

⁴ Καθηγητής Επικοινωνίας Πανεπιστημίου Μασαχουσέτης.

υιοθετηθεί μια ξεκάθαρη θέση και στάση και να αποφευχθεί ενεργά η ουδετερότητα σε σχέση με τις πολλές πτυχές της εργασίας τους. Ταυτόχρονα, πολλοί επαγγελματίες απαιτείται να πραγματοποιούν θεραπευτικούς στόχους (πχ. να δουλεύουν για να διασφαλίσουν ότι η μελλοντική ζωή μιας οικογένειας θα είναι ελεύθερη από παθολογία).

Άλλοι επιστήμονες (Cade, 1986· Gergen, 1985· Speed, 1984) έχουν αμφισβητήσει το πώς προσλαμβάνουμε και αντιλαμβανόμαστε την Πραγματικότητα, την Αλήθεια ή τα Ηθικά στάνταρ, (τα οποία θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ως τις ποικίλες πραγματικότητες του κόσμου για τις οποίες έχουμε συμφωνήσει), όταν χρησιμοποιούμε τις έννοιες του Συστημικού και του κονστρουκτιβιστικού σκέπτεσθαι.

Η πρόθεση μας για το άρθρο αυτό είναι να είναι περισσότερο εξηγητικό παρά οριστικό, ελπίζοντας ότι θα δημιουργήσουμε τον χώρο για περαιτέρω συζήτηση.

Στο άρθρο αυτό ελπίζουμε να:

1. Προτείνουμε έναν τρόπο διαχωρισμού των διαφορετικών τρόπων δράσης σε σχέση με τον επαγγελματικό ρόλο σε κάθε πλαίσιο, και να παραμείνουμε συνεπείς με τη Συστημική άποψη ότι η βιωμένη εμπειρία συν-κατασκευάζεται από τα ανθρώπινα πλάσματα, που συντονίζουν τις πράξεις τους σε αμοιβαία αλληλεπίδραση το ένα με το άλλο.
2. Εισάγουμε την έννοια του Maturana για τα πεδία Αισθητικής, Εξηγήσεων και Παραγωγής (Maturana, 1985), εγείρουμε ερωτήματα γύρω από τις ιδέες της ουδετερότητας και να συσχετίσουμε όλο αυτό με όλες τις διαφορετικές πτυχές της εργασίας ενός/μιας επαγγελματία.
3. Προτείνουμε ότι η χρησιμοποίηση μιας Συστημικής προσέγγισης συμπεριλαμβάνει το ότι οι επαγγελματίες αναλαμβάνουν μια ηθική θέση και στάση. Αυτό συσχετίζεται με αυτό που ο Maturana αποκαλεί το πεδίο της Αισθητικής (Maturana 1985), στο οποίο αναλαμβάνουμε μια ηθική θέση σε σχέση με αυτό που επικυρώνεται ή δεν επικυρώνεται, το πού και πότε θα παρέμβεις, την επιλογή σου για το επάγγελμα και το πλαίσιο της εργασίας, το τι ελπίζεις να πετύχεις, καθώς και την κατανόησή σου για τη σχέση θεωρίας και πράξης.

ΜΙΑ ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΑΠΟΨΗ, ΠΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

Οι ποικίλες δραστηριότητες των επαγγελματιών των ανθρώπινων σχέσεων μπορούν να γίνουν αντιληπτές ως οργανικά τμήματα στη διατήρηση, τη δόμηση, τον μετασχηματισμό και τη δημιουργία των κοινωνιών και κοινοτήτων μας. Μπορεί να ειπωθεί ότι συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της επικέντρωσης στην καλή ζωή που κάθε κοινωνία θεωρεί επιθυμητή για τα μέλη της.

Κατά τον Maturana, αυτή η διαδικασία δουλειάς αποτελεί μέρος του τι σημαίνει να είναι κανείς ζωντανό ανθρώπινο ον. Οι δραστηριότητες με τις οποίες εμείς οι επαγγελματίες ως άνθρωποι εμπλεκόμαστε έχουν μια χωρίς περιορισμούς ηθική διάσταση.

«Κάθε ανθρώπινη πράξη λαμβάνει χώρα στη γλώσσα. Κάθε πράξη στη γλώσσα παράγει έναν κόσμο που έχει δημιουργηθεί από τους άλλους στη δράση της συνύπαρξης και αναδύει αυτό που είναι ανθρώπινο. Συνεπώς κάθε ανθρώπινη πράξη έχει ένα ηθικό νόημα, επειδή είναι μια πράξη σύστασης του ανθρώπινου κόσμου». (Maturana & Varela, 1987, σελ. 247).

Ο Maturana διακρίνει τις ανθρώπινες πράξεις στη γλώσσα ως λαμβάνουσες χώρα σε τρία διαφορετικά πεδία. Τα ονομάζει: Πεδίο Αισθητικής, Πεδίο Παραγωγής και Πεδίο Εξηγήσεων. Ο Maturana υποστηρίζει ότι υπάρχουν ταυτόχρονα σε όλα αυτά τα πεδία, και ότι αυτά δεν είναι τα μόνα πεδία όπου υπάρχουν. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι υπάρχουν μυριάδες πεδία.

Τι διακρίνει αυτά τα διαφορετικά πεδία; Το πεδίο της παραγωγής μπορεί να θεωρηθεί ως εκείνο το πλαίσιο αναφοράς στο οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο με αντικειμενικούς όρους. Στο πεδίο της παραγωγής η αντικειμενικότητα υπάρχει και εμείς συμπεριφερόμαστε σύμφωνα με το πώς κατανοούμε αυτήν την αντικειμενικότητα. Συνεπώς το πεδίο της παραγωγής είναι ο κόσμος της εδραιωμένης αλήθειας, ή με τους όρους του Maturana, ο κόσμος ενός «σύμπαντος», μιας δηλαδή εκδοχής της αλήθειας. Το πεδίο των εξηγήσεων αποτελεί το πεδίο των ερωτήσεων και της αμφισβήτησης. Εδώ η αντικειμενικότητα τοποθετείται σε παρένθεση (ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ) για να αναδείξει ένα «πολυ-σύμπαν» (Multi-verse) ή πολλαπλές εκδοχές της πραγματικότητας αντί για ένα «μονο-σύμπαν» (uni-verse). Αυτό το πολλαπλό «σύμπαν» αναδύεται μέσα από το βλέμμα ενός παρατηρητή σε συντονισμό δράσης με άλλους παρατηρητές, έτσι ώστε όλες οι πραγματικότητες ή προοπτικές να είναι ισότιμα έγκυρες, αν και όχι απαραίτητα εξίσου επιθυμητές. Το πεδίο της αισθητικής αναφέρεται ως «το συναίσθημα του συμβαίνει της ζωής που αναγνωρίζει κανείς ως αισθητική» (Maturana, 1985). Συνεπώς αυτό το πεδίο αναφέρεται σε έννοιες όπως: ομορφιά, καλαισθησία, αρμονία, ελκυστικότητα, συνέπεια, ηθικότητα, ήθος. Το πεδίο της αισθητικής αποτελεί ένα πλαίσιο, το οποίο συσχετίζεται τόσο με το πεδίο παραγωγής όσο και με το πεδίο ερμηνείας.

Η πρόταση ότι «κάθε ανθρώπινη πράξη... είναι μια πράξη σύστασης του ανθρώπινου κόσμου», όπως την χρησιμοποιεί ο Maturana, μπορεί να συνδεθεί με την έννοια της «πράξης», όπως περιγράφηκε από τον Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί αυτή την έννοια της πράξης για να περιγράψει συγκεκριμένα είδη δράσης στην κοινότητα.

Ο Αριστοτέλης διαίρεσε τις Τέχνες σε τρία σύνολα λόγων. Έναν από τους λόγους τον ονόμασε η τέχνη της πράξης (Bernstein, 1971). Ο Αριστοτέλης χρησιμοποίησε τη λέξη αυτή με δύο τρόπους. Με τον πρώτο τρόπο χρήσης η πράξη μπορεί απλά να μεταφραστεί ως δράση. Παρόλα αυτά όμως έχει και μια πιο τεχνική χρήση που εμφανίζεται στα *Ηθικά Νικομάχεια* (*Nicomachean Ethics*, II, 41b 8-10). Εκεί η πράξη αναφέρεται ως προς το τι κάνουν από κοινού τα ελεύθερα πρόσωπα σε μια κοινότητα θεσπίζοντας έναν τρόπο ζωής. Έχει μια αμείωτη ηθική διάσταση επειδή ο μόνος λόγος για να υπάρχουν τέτοιες τέχνες, όπως η ρητορική, η πολιτική επιστήμη και η οικονομία, είναι για να παράγουν την καλή ζωή για τους ανθρώπους. Οι τέχνες που βρίσκονται στο πλαίσιο της πράξης δεν ασχολούνται με τη δημιουργία αντικειμένων, ούτε με φαινόμενα που κυβερνώνται από δυνάμεις ντετερμινισμού.

Έτσι ενώ δεν προσυπογράφουμε την Αριστοτελική ανάλυση της πράξης, επί της ουσίας με την αναφορά στις διακριτικές κινήσεις⁵ ή τις διάσημες τέσσερις αιτίες⁶ του, αποδεχόμαστε την ιδέα ότι το πρωταρχικό μας ενδιαφέρον είναι οι πράξεις των προσώπων που μαζί δημιουργούν κοινότητες και σχέσεις μέσω των πράξεών τους. Και πραγματικά ως συστημικοί στοχαστές προχωρούμε κάπως πιο πέρα από τον Αριστοτέλη και με επιχειρήματα τονίζουμε ότι κατά την πορεία των δικών μας πρακτικών συν-δημιουργούμε επίσης το ποιοι είμαστε. Δεν δημιουργούμε μόνο κοινότητες, σχέσεις, θεσμούς και κουλτούρες, αλλά επίσης δημιουργούμε και τη δική μας ταυτότητα εαυτού. Σκεφτόμαστε ότι αυτή η διεργασία της δημιουργίας της κοινωνικής πραγματικότητας μπορεί καλύτερα να περιγραφεί με συστημικούς όρους. Οι κύριοι συστημικοί όροι που διαμορφώνουν τον τρόπο σκέψης μας περιλαμβάνουν τις ακόλουθες ιδέες.

Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΩΝ

Πώς άραγε δημιουργούμε τις ταυτότητές μας και τους κοινωνικούς θεσμούς, καθώς και την καλή ζωή στις κοινότητές μας;

Αυτό γίνεται μέσω της πρωτογενούς κοινωνικής διαδικασίας, που είναι για μας η επικοινωνία (Dewey, 1929· Harre, 1984). Έτσι βλέπουμε το κάθε τι και τα πάντα ως ενυπάρχοντα στην επικοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι ενώ δεν έχουμε λόγο να αμφισβητούμε την πραγματικότητα του κόσμου, η εμπειρία μας για εκείνη την πραγματικότητα, ως τον τρόπο που εισβάλλει στην εμπειρία της ζωής, δεν μπορεί να μας διαχωρίσει από τις διαδικασίες της επικοινωνίας, των οποίων είμαστε μέρος.

Για παράδειγμα ένας κοινωνικός λειτουργός, θεραπευτής ή επαγγελματίας γίνεται γνωστός μέσω αυτών που κάνει.

«Η Δράση και η Ομιλία σχετίζονται τόσο στενά επειδή η αρχέγονη και ειδικά η ανθρώπινη δράση πρέπει την ίδια στιγμή να περιλαμβάνει την ερώτηση που τίθεται σε κάθε νέο-εισερχόμενο: Ποιος είσαι; Η αποκάλυψη του ποιος είναι κανείς υπονοείται τόσο στα λόγια, όσο και στις ανάγκες του...» (Arendt, 1958, σελ. 178).

Η δράση αυτή περιλαμβάνει το κάθε τι που βρίσκουμε στην ανθρώπινη αλληλεπίδραση, στην ανταλλαγή αντικειμένων, λέξεων, συναισθημάτων και συμπεριφορών, τεχνουργημάτων, όπως είναι κτιριακές υποδομές, δρόμοι, έργα τέχνης. Τα τελευταία δεν αποτελούν μόνο προϊόντα της ανθρώπινης δράσης, αλλά επίσης έχουν μια θέση στην ανθρώπινη δράση, η οποία αποτελεί μέρος της διαδικασίας της συν-δημιουργίας των πραγματικοτήτων.

⁵ Σχόλιο ΣΕ Μεταλόγου: Ο τρόπος με τον οποίο ο Αριστοτέλης επιζητεί να δείξει ότι το σύμπαν είναι ένα ενιαίο αιτιακό σύστημα είναι μέσω της εξέτασης της έννοιας της κίνησης (Βιβλίο XI, Μεταφυσικά). Η κίνηση κατά τον Αριστοτέλη, αναφέρεται σε αλλαγή σε κάθε μια από τις πολλές διαφορετικές κατηγορίες. Η θεμελιώδης αρχή του Αριστοτέλη είναι ότι κάθε τι που βρίσκεται σε κίνηση μετακινείται από κάτι άλλο· και προσφέρει έναν αριθμό (όχι πολύ πειστικών) επιχειρημάτων. (www.britannica.com/biography/Aristotle).

⁶ Ο Αριστοτέλης υποστήριζε ότι υπάρχουν τέσσερα είδη απαντήσεων στις ερωτήσεις του «Γιατί» (Τα Φυσικά II, 3, και Μεταφυσικά V, 2): Ύλη, Μορφή, Φορέας, Τέλος ή σκοπός (Wikipedia).

Αν κοιτάξουμε τι κάνει την ανθρώπινη επικοινωνία διακριτή, από την αρχή παρατηρούμε ότι η παρουσία της γλώσσας αποτελεί μια σημαντική και κρίσιμα αποφασιστική διάσταση. Παρατηρούμε επίσης ότι η επικοινωνία, ως διαδικασία συν-δημιουργίας, δεν μπορεί να περιγραφεί απλά ως ανταλλαγή μηνυμάτων.

«Η παραδοσιακή έννοια της επικοινωνίας υποστηρίζει ότι ‘εμείς’ υπάρχουμε σε έναν υλικό κόσμο, και χρησιμοποιούμε την επικοινωνία για να εκφράσουμε τους ‘εσωτερικούς’ μας σκοπούς, στάσεις ή συναισθήματα· και για να περιγράψουμε τα γεγονότα και τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου. Η επικοινωνία λειτουργεί καλά στον βαθμό που εκφράζει επακριβώς, (ή όταν χρησιμοποιείται από έναν παλιάνθρωπο, στρατηγικά διαστρεβλώνει) τα εσωτερικά συναισθήματα ή την εξωτερική πραγματικότητα), και όταν παράγει κατανόηση (ή σκόπιμη παρανόηση) ανάμεσα σε αυτόν που ομιλεί και στο ακροατήριο(α) που απευθύνεται.

Η εναλλακτική οπτική είναι ότι το ‘εμείς’ αποτελείται από ένα αστερισμό από κοινωνικές συν-ομιλίες και ότι αυτά τα πρότυπα επικοινωνίας διαμορφώνουν τον κόσμο όπως τον γνωρίζουμε. Κατ’ αυτήν την οπτική, η επικοινωνία είναι μια πρωτογενής κοινωνική διαδικασία, το υλικό υπόστρωμα και η υλική ουσία εκείνων των πραγμάτων, των οποίων την πραγματικότητα παίρνουμε ως δεδομένη, πραγμάτων όπως οι ‘εαυτοί’ μας, τα κίνητρα, οι σχέσεις, αυτά που με άλλα λόγια θα περιγράφαμε ως ‘γεγονότα’ κ.ο.κ.» (Pearce, 1989, p. 11).

Το νόημα κάθε μηνύματος βρίσκεται στη χρήση του μέσα στο πλαίσιο της δράσης, στη συνεχόμενη και από κοινού δράση των ανθρώπων στον ιστό των σχέσεων, των οποίων αποτελούν ένα μέρος.

Υπάρχουν τέσσερα επιπρόσθετα στοιχεία της ανθρώπινης επικοινωνίας που απαιτούν σχολιασμό για τους σκοπούς αυτού του άρθρου.

Πρώτον υπάρχει το γεγονός ότι πολλά από αυτά που κάνουμε συνδέονται με την τεχνολογία. Εννοούμε ότι όταν οι άνθρωποι επιδιώκουν μαζί διάφορα και ποικίλα μέσα προς έναν συναινετικό στόχο ή τέλος, π.χ. ο τρόπος που ένα ζευγάρι δρα για να φτιάξει ένα γεύμα σε μια κουζίνα μπορεί να θεωρηθεί και να γίνει αντιληπτό ως τεχνολογία. (Σημείωση: Ως τεχνολογία εννοούμε κάθε σύνολο από ρουτίνες που έχουν σχεδιαστεί για να επιτύχουν προκαθορισμένους τελικούς σκοπούς ή στόχους, για παράδειγμα τεχνικές, δεξιότητες, διαδικασίες κ.ο.κ).

Παρόλα αυτά όμως, η επικοινωνία ανάμεσα στις μέλισσες ταιριάζει με αυτόν τον ορισμό της τεχνολογίας. Αυτό που διακρίνει την ανθρώπινη επικοινωνία είναι, κατά δεύτερον, ότι οι τεχνολογίες μπορούν να αναδύονται· να είναι επεξεργάσιμες και αναπτυσσόμενες. Για παράδειγμα ο τρόπος που ακολουθούμε μια ειδική συνταγή ή μια διαδικασία προετοιμασίας ενός γεύματος μπορεί να ποικίλλει από στιγμή σε στιγμή, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα, την κλίση και τη διάθεση. Συνεπώς, βλέπουμε την επεξεργασία και την ανάπτυξη των τεχνολογιών ή των εργαλείων ως μέρος της διαδικασίας μέσω της οποίας αναδύονται νέες δυνατότητες μέσα από τις πράξεις μας σε κάθε ιδιαίτερη κατάσταση.

Ένα τρίτο, και ακόμη πιο συγκλονιστικό γεγονός, είναι ότι η ανθρώπινη επικοινωνία μπορεί ολοσχερώς να αναδομήσει όχι μόνο την τεχνολογία,

συμπεριλαμβανομένων και των τελικών τους σκοπών, αλλά επίσης και τις κουλτούρες στις οποίες αναδύονται καθώς και τα πρόσωπα καθεαυτά που βιώνουν τη ζωή της κάθε κουλτούρας.

Ένα τέταρτο στοιχείο της ανθρώπινης επικοινωνίας σχετίζεται με την ιδέα ότι όλα τα επεισόδια της ζωής απαιτούν (να υπάρχει) μια μορφή συνειδητότητας ως μέρος τους. Συνεπώς, το να κάνουμε έρωτα απαιτεί μια ριζοσπαστικά διαφορετική μορφή συνειδητότητας από την μορφή της συνειδητότητας που είναι αναγκαία για να κάνουμε ποδήλατο, ή το να γράψουμε ένα τεχνικό ή επιστημονικό άρθρο. Έτσι, από την στιγμή που όλες αυτές οι δραστηριότητες είναι κοινωνικές, θα λέγαμε ότι οι μορφές της συνείδησης κατασκευάζονται κοινωνικά και πολιτισμικά.

Το τελευταίο στοιχείο της ανθρώπινης επικοινωνίας, που θα συζητήσουμε για τους παρόντες σκοπούς μας, είναι ότι όλες οι λεκτικές εκφράσεις και οι πράξεις, που διαμορφώνουν την επικοινωνία, είναι ταυτόχρονα και κοινωνικές και μοναδικές. Η επικοινωνία πρέπει να είναι κοινωνική αλλιώς δεν θα υπήρχε κανένας λόγος να υπάρξει. Τα νεογέννητα μωρά μπαίνουν στη διαδικασία της επικοινωνίας που υπάρχει ήδη και μαθαίνουν, μέσω του συντονισμού των πράξεών τους με τους άλλους, τα πρότυπα και τις διαδικασίες που διαμορφώνουν την πραγματικότητα του κόσμου. Παρόλα αυτά κανένας δεν μπορεί να μπει στη διαδικασία της ανθρώπινης επικοινωνίας από την ίδια θέση με κάποιον άλλον και συνεπώς η μοναδικότητα θα είναι το στοιχείο της συμμετοχής του κάθε ανθρώπου στην επικοινωνιακή διαδικασία. Ο βαθμός και το είδος της μοναδικότητας που ενθαρρύνεται διαφέρει και εξαρτάται από τα πρότυπα της επικοινωνίας στα οποία το άτομο συμμετέχει. Η μοναδικότητα επίσης σχετίζεται και με τα πολιτισμικά πρότυπα διαμέσου των οποίων συν-δημιουργούνται οι μορφές της μοναδικότητας. (Σημείωση: Οι συγγραφείς έχουν επίγνωση ότι επιχειρηματολογούν υπέρ του ότι η προσωπική δημιουργικότητα είναι πάντοτε κοινωνική).

ΠΕΔΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

Ενώ η πράξη είναι πρωτογενής, μπορεί να πάρει πολλές, χρήσιμα ευδιάκριτες μορφές. Θέλουμε να μιλήσουμε, λοιπόν, για τα πεδία της επαγγελματικής πρακτικής. Ο Maturana εισήγαγε την ιδέα αυτή, αναγνωρίζοντας τρία βασικά πεδία, αυτά της αισθητικής, της παραγωγής και των εξηγήσεων (Maturana, 1985). Έτσι ενώ θα διατηρήσουμε αυτό το λεξιλόγιο και πολλές από τις θέσεις του Maturana, αυτό που θα ακολουθήσει είναι μια αναδόμηση της έννοιας των πεδίων υπό το φως των δικών μας προαναφερόμενων ιδεών για την επικοινωνία. Δημιουργούμε αυτήν την αναδόμηση ως ένα ευρετικό μέσο για να δώσουμε τη δυνατότητα στους επαγγελματίες στο πεδίο των ανθρώπινων σχέσεων να ενσωματώσουν έναν Συστημικό τρόπο σκέψης στο σύνολο της πρακτικής τους.

Το Αισθητικό Πεδίο της Πράξης

Εδώ εστιάζουμε την προσοχή μας στον τρόπο με τον οποίο δουλεύουν οι επαγγελματίες με τις ανθρώπινες υπάρξεις-σε-σχέση και που καθοδηγεί την πρακτική τους.

Γενικά, στο πεδίο της αισθητικής αποδίδεται μια θέση πρωτοκαθεδρίας. Η επιλογή του να είσαι Συστημικός εργαζόμενος, παρά κάποια άλλη μορφή εργαζόμενου, σχετίζεται με το αισθητικό πεδίο της πράξης. Στο αισθητικό πεδίο, οι επαγγελματίες των ανθρωπινων σχέσεων έχουν επίσης συνείδηση και για την ηθική διάσταση των δραστηριοτήτων τους. Συνεπώς ισχυριζόμαστε ότι ένας Συστημικός επαγγελματίας απαραίτητα επιδεικνύει μια συγκεκριμένη ηθική δέσμευση. Αυτό περιλαμβάνει τη διαχείριση της έννοιας της ουδετερότητας όταν ο Συστημικός επαγγελματίας εργάζεται.

Ενώ υπάρχει μια ηθική διάσταση σε όλες τις δράσεις, δεν χρειάζεται να ασχοληθούμε με τη σχέση της ηθικής με την πρακτική και τη θεωρία σε πολλές άλλες καταστάσεις. Ως επαγγελματίες μαθαίνουμε όχι μόνο θεωρία και νέες τεχνολογίες, αλλά επίσης μαθαίνουμε και μια μορφή συνειδητότητας. Μαθαίνουμε έναν τρόπο διαχείρισης της σχέσης ανάμεσα στη θεωρία, την πρακτική και την ηθική μας θέση - και τις επιπτώσεις της μιας στην άλλη. Αυτή η διαχείριση γίνεται τμήμα του τρόπου με τον οποίο πραγματοποιούμε την πρακτική μας. Η θεωρία, η πρακτική, η ηθική και μια μορφή συνείδησης βρίσκονται σε μια αναδραστική σχέση η μια με την άλλη.

Ένα από τα χαρακτηριστικά του τρόπου του σκέπτεσθαι στο πεδίο της αισθητικής είναι ότι αποδίδουμε τη δέουσα προσοχή στη στενή σχέση μεταξύ θεωρίας και πρακτικής. Ο επαγγελματίας στις κοινωνικές υπηρεσίες συχνά συμμετέχει σε μια μοναδική μορφή πράξης. Το διακριτικό της στοιχείο έγκειται στο ότι ο επαγγελματίας έχει εκπαιδευτεί σε ένα εξελισσόμενο θεωρητικό προσανατολισμό καθώς επίσης και σε ένα σύνολο από τεχνολογίες, πρακτικές ή τεχνικές, που αναδύονται στο πλαίσιο αυτού του προσανατολισμού. Αυτό παρουσιάζει μια συνθήκη πρακτικής, η οποία δεν είναι η εμπειρία δύο φίλων που έχουν μια συνηθισμένη συζήτηση. Σε αντίθεση με μια συνηθισμένη συζήτηση, στο πεδίο αυτό ο επαγγελματίας φροντίζει να ταιριάζει η πρακτική και η θεωρία, ενώ συγχρόνως διεξάγει μια συνεκτική συζήτηση. Αυτό γίνεται έτσι ώστε η πρακτική και η θεωρία να βρίσκονται συνεχώς σε μια διαδικασία τροποποίησης και ανάπτυξης μεταξύ τους.

Αυτό είναι το είδος της σχέσης που έχει κανείς με έναν πελάτη, όπου κανείς διατηρεί μια αίσθηση προσωπικής και επαγγελματικής ηθικής και αισθητικής θέσης, αρθρώνοντας λόγο από την ηθική και αισθητική θέση, που είναι ενσωματωμένη στη θεωρία του Συστημικού τρόπου σκέπτεσθαι.

Ουδετερότητα και Αισθητική

Παρόλο που η συστημική θεωρία συχνά εστιάζει στην υιοθέτηση μιας ουδέτερης θέσης στο πλαίσιο εποπτείας και θεραπείας, εμπεριέχει ταυτόχρονα μια εύκολα αναγνωρίσιμη ηθική και αισθητική στάση. Υποστηρίζει ότι μια αποκλειστικά ανθρωπίνη ζωή είναι αυτή που διατηρεί ανοιχτή τη δυνατότητα για δημιουργικές επεξεργασίες της δικής μας «ζωντανής εμπειρίας» (Dewey, 1934), και των ριζικών ανακατασκευών τόσο των «βιωμένων ιστοριών», όσο και των «ειπωμένων ιστοριών» μας (Pearce, 1989). Η Συστημική Θεωρία υποστηρίζει ότι η επαγγελματική μας πρακτική απαιτεί συνεχείς δημιουργικές επεξεργασίες (Cecchin, 1987) και ριζική ανακατασκευή. Σε ένα επίπεδο, αυτό χαρακτηρίζεται από τη δημοφιλή ρήση: «Ποτέ μην ερωτεύεσαι τις υποθέσεις σου». Επίσης, η Συστημική Θεωρία υποστηρίζει ότι η ικανότητα για επεξεργασία και ανακατασκευή δεν αποτελεί κανένα ιδιαίτερο προνόμιο κάποιας τάξης προσώπων, αλλά είναι διακριτικό γνώρισμα της ίδιας

της ζωής καθεαυτής. Όλα τα ανθρώπινα πλάσματα τη διαθέτουν. Ένα παιδί μπορεί να αλληλεπιδρά με τους γονείς του με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτό που κάνει το παιδί να επηρεάζει τα πρότυπα της δραστηριότητας των γονιών του και αντίστροφα. Τα πρότυπα που δημιουργούνται διαμέσου των αλληλεπιδράσεων τους μπορούν ταυτόχρονα να είναι τελείως κλεισμένα και να δημιουργούν δυνατότητες προς το μέλλον.

Το κακοποιημένο παιδί αποτελεί μέρος του προτύπου της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αλλά με τέτοιο τρόπο που οι πιθανότητες και επιλογές για δράση που έχει το παιδί να περιορίζονται σοβαρά από την κατάχρηση της εξουσίας και δύναμης του εμπλεκόμενου γονιού. Συνεπώς το είδος της ταυτότητας που δημιουργείται για το κακοποιημένο παιδί ουσιαστικά επηρεάζεται από τη δράση του κακοποιητικού γονέα. Αυτό έχει συνέπειες, όχι μόνο στα άμεσα επεισόδια και την κακοποίηση, αλλά δυναμικά συμπεριλαμβάνει προβλήματα στη δημιουργία σχέσεων, στη συναισθηματική εμπειρία και τα παρόμοια. Έτσι η ηθικότητα κάθε δράσης καθορίζεται μέσω των δυνατοτήτων και των περιορισμών που δημιουργούνται τόσο για το παρόν όσο και για το μέλλον, μέσω των γεγονότων κάθε επεισοδίου.

Η συστημική θέση είναι ότι οι άνθρωποι ως πρόσωπα έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στην επεξεργασία, διατήρηση ή αλλαγή των διαφορετικών και ποικίλων προτύπων της διαδικασίας του ζην, μέσα από την ικανότητα να συν-δημιουργούν μια πολλαπλότητα ιστοριών στην πράξη. Δεν ισχυριζόμαστε ότι η περισσότερη αλλαγή είναι πάντοτε καλή, ούτε ότι και αυτό αποτελεί ατομικό δικαίωμα. Αν κατασκευάζουμε επεισόδια τα οποία κλείνουν και παύουν να εμπειρεύουν ορισμένα επεισόδια επιλογών για δράση, τότε αυτό είναι αντίθετο με τη Συστημική ηθική θέση.

Εμπνεόμενοι από τη συστημική θεωρία μπορούμε να συνοψίσουμε σε συγκεκριμένες μορφές σκέψης που θεωρούμε επιθυμητές. Δεν γενικεύουμε καμιά κρίση. Ενδιαφερόμαστε διαρκώς για μια πολλαπλότητα προοπτικών και θέσεων. Θεωρούμε ότι η θέση που παίρνει κανείς ως προς οτιδήποτε σχετίζεται με το πλαίσιο. Δεχόμαστε την αξία της περιέργειας, έτσι όπως ορίστηκε από τον Cecchin (Cecchin, 1987), ως μιας ενεργητικής στάσης, που αμφισβητεί όλες τις απόψεις, έτσι ώστε να δημιουργήσει μια πολλαπλότητα απόψεων. Είμαστε αντίθετοι σε κάθε προσπάθεια μόνιμου κλεισίματος των δυνατοτήτων για επεξεργασία ή μετασχηματισμό των συστημάτων. Είμαστε ενάντια στο να κατηγορούμε το άτομο χωρίς ισότιμη εστίαση της προσοχής μας στην κοινωνική τάξη. Συνεπώς όλη η ευθύνη είναι ταυτόχρονα κοινωνική και προσωπική.

Αναπτύσσοντας περαιτέρω πλευρές του πεδίου της αισθητικής βλέπουμε ότι κανείς προσπαθεί να κάνει οτιδήποτε αναλαμβάνει με καλαισθησία, χάρη και ευγένεια. Αυτό περιλαμβάνει τη διατήρηση μιας αίσθησης σεβασμού για τους ανθρώπους με τους οποίους δεσμευόμαστε ως προς τους πόνους τους, τις χαρές τους, τις δοκιμασίες, τα βάσανα, καθώς και το δημιουργικό δυναμικό τους στον κοινωνικό κόσμο.

Το Παραγωγικό Πεδίο της Πράξης

Η ανθρώπινη ζωή δεν θα ήταν δυνατή αν δεν ήταν το γεγονός ότι υπάρχει ένας αριθμός από επεισόδια τα οποία δραματοποιούμε χωρίς αυτο-αναστοχασμό, παίρνοντας ως δεδομένη τη χρησιμότητα των κανόνων, που

κρατάνε αυτά τα πράγματα μαζί. Ένας κόσμος αιώνιας αλλαγής και ακατάπαυστης επαναξιολόγησης δεν θα ήταν βιώσιμος. Οι συμβάσεις της ζωής κατασκευάζονται και διατηρούνται κοινωνικά, πολιτισμικά και πλαισιακά.

Ο τρόπος που οι συμβάσεις αυτές αναδύονται είναι διαμέσου της αλληλεπίδρασης στην κοινωνική τάξη όπου η συναινετικότητα επιτυγχάνεται ως μια μορφή δράσης.

Κάποιες από τις συμβάσεις είναι τεχνολογίες (Angus, 1984), π.χ. η διάγνωση, τα διάφορα τεστ, η δικαστική εργασία, κ.ο.κ. Η χρήση αυτών των τεχνολογιών σχετίζεται με ερωτήματα συμβατότητας (Berstein, 1983, σελ.82-83). Για τη συμβατότητα ο Berstein αναφέρεται σε ερωτήματα όπως: «Ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο;» ή δύο επαγγελματίες μπορεί να έχουν μια διαφορά σχετικά με ένα περιστατικό π.χ. πρέπει ή δεν πρέπει να παραπεμφθεί για ερευνητικές εξετάσεις. Παρόλα αυτά όμως συμφωνούν γύρω από μέτρα ή κριτήρια για να συνεχίσουν τη διαφωνία. Για παράδειγμα, η συμβατότητα σχετίζεται με το ταίριασμα των κριτηρίων για τη διαμόρφωση μιας κρίσης και των αποδείξεων οι οποίες έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την ικανότητα κάποιου να προβαίνει σε κρίσεις. Στο πεδίο αυτό, τα κριτήρια για να διαμορφωθούν οι κρίσεις και οι διαδικασίες που καθορίζουν τη δράση συχνά είναι καλά εδραιωμένες. Συγκροτούν τις πλευρές ρουτίνας της επαγγελματικής ζωής. Τέτοια παραδείγματα μπορούν να είναι η διερευνητική εργασία στη ζωή ενός κοινωνικού λειτουργού, η διαγνωστική εργασία στη ζωή ενός επαγγελματία ιατρού, τα ψυχολογικά τεστ στη ζωή ενός ψυχολόγου.

Όλοι οι επαγγελματίες, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, ψυχίατροι κ.ο.κ. συνδέονται με τέτοια εδραιωμένα συστήματα. Στο Πεδίο Παραγωγής, ο επαγγελματίας των ανθρώπινων σχέσεων εκτελεί το έργο του/της σύμφωνα με τις συμβάσεις που απαιτούνται από το πλαίσιο του επαγγέλματός τους καθώς και του φορέα, στον οποίο λειτουργούν. Αυτές οι συμβάσεις ενώνονται με τις συμβάσεις των πελατών, της κοινότητας και της κοινωνικής τάξης. Το πλαίσιο του ρόλου απ' όπου δουλεύει ο επαγγελματίας, του παρέχει περιορισμούς και δυνατότητες για την εκπλήρωση αυτού του ρόλου. Οι περιορισμοί και οι δυνατότητες προέρχονται από την αλληλεπίδραση με την κοινωνική τάξη. Δεν θα λέγαμε ότι μια τέτοια εργασία είναι μη-δημιουργική αλλά ότι προσκαλεί σε μια ιδιαίτερου είδους δημιουργικότητα, στην οποία οι επαγγελματικές συμβάσεις εφαρμόζονται και αναπτύσσονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων επεισοδίων αλληλεπίδρασης. Συγκεκριμένες πτυχές του πλαισίου θεωρούνται δεδομένες, π.χ. ένας κοινωνικός λειτουργός (γνωρίζει ότι) στην περίπτωση μιας αναφοράς για πιθανή κακοποίηση παιδιού πρέπει να γίνει έρευνα. Παρόμοια, ένας γιατρός που έρχεται αντιμέτωπος με συγκεκριμένες σωματικές καταστάσεις αποφασίζει να ακολουθήσει μια πορεία δράσης που είναι αναγκαία για τη διάγνωση. Συνεπώς, σε κάποιες ιστορίες που αφορούν στην κοινωνική τάξη δίδεται μια προνομιούχα θέση.

Η δημιουργικότητα του λειτουργού σχετίζεται με αρχές καλαισθησίας και ιδέες της αναδραστικής σχέσης μεταξύ θεωρίας, πρακτικής και ηθικής. Μέσα από τη διαδικασία του πράττειν και του ζην σε ρόλο-σε-πλαίσιο είναι δυνατόν να αναπτύξουμε δημιουργικά την εκδραμάτιση αυτών των συμβάσεων, ενώ οι συμβάσεις και οι κανόνες παραμένουν γενικά σταθεροί.

Όπως αναφέραμε και νωρίτερα, διακριτικό γνώρισμα της ανθρώπινης δράσης είναι ότι οι άνθρωποι συμμετέχουν από κοινού στην ανάπτυξη και επεξεργασία

των τρόπων που εκτελούν την εργασία, αφηγούνται ιστορίες ή δημιουργούν επεξηγήσεις και ερμηνείες. Για παράδειγμα, υπάρχει διαφορά στη σχέση ανάμεσα σε έναν επαγγελματία και στον πελάτη του, όταν ο επαγγελματίας μπορεί να εκτελεί μια ανάθεση απλά ακολουθώντας τις συμβάσεις και τους κανόνες, σε σύγκριση με τη σχέση όπου πελάτης και επαγγελματίας δρουν από κοινού για να επεξεργαστούν δημιουργικούς τρόπους για την επιτέλεση του ρόλου και των δύο, του επαγγελματία και του πελάτη, εξίσου. Κάποιοι επαγγελματίες το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να «κάνουν» τη δουλειά τους και να προχωρούν στον επόμενο πελάτη ή το επόμενο «κομμάτι» δουλειάς.

Η θέσπιση του ρόλου έχει να κάνει με την κοινωνική σύμβαση. Για παράδειγμα, ο σχολικός ψυχολόγος, τα παιδιά, οι οικογένειες, οι δάσκαλοι, όλοι έχουν μια κατανόηση για τη σύμβαση των ψυχολογικών τεστ, τέτοια ώστε το έργο να επιτελείται σύμφωνα με συναινετικές συμβάσεις και κριτήρια. Η σχέση γιατρού και ασθενή περιλαμβάνει εξίσου περιορισμούς και δυνατότητες σε σχέση με την ηθική, τα επαγγελματικά στάνταρ και τη διάγνωση σύμφωνα με ορισμένες διαδικασίες οι οποίες δημιουργούνται κοινωνικά. Η σχέση κοινωνικού λειτουργού-πελάτη εδραιώνεται και περιορίζεται μέσω του τρόπου με τον οποίο ο ρόλος έχει δομηθεί και οργανώνεται μέσω του νομικού πλαισίου παιδικής προστασίας. Για παράδειγμα, οι διαδικασίες της υπηρεσίας κοινωνικών υπηρεσιών και η γνώση του τύπου, όπως και η αντίδραση του κοινού σε συγκεκριμένα γεγονότα, όλα αυτά είναι στοιχεία της διαδικασίας των εργαζόμενων, μέσω της οποίας διαμορφώνονται οι επαγγελματικοί ρόλοι και τα καθήκοντα μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής τάξης.

Σε όλα τα πεδία της πράξης είναι συνηθισμένο και επιθυμητό να αποκτάται η συμφωνία και η συναίνεση του πελάτη. Στο πεδίο της παραγωγής υπάρχουν ορισμένες συνθήκες κάτω από τις οποίες οι ηθικές ή νομικές συμβάσεις μπορούν να απαιτούν ή να επιτρέπουν τη δράση χωρίς την πλήρη συναίνεση του εμπλεκόμενου πελάτη. Το να σωθεί η ζωή όταν απειλείται είναι ένα παράδειγμα μιας κατάστασης όπου η εξασφάλιση συναίνεσης μπορεί να μην είναι αναγκαία. Στην Βρετανία όταν υπάρξει κάποιος ισχυρισμός για παιδική κακοποίηση, απαιτείται οι κοινωνικοί λειτουργοί να διερευνήσουν την κατάσταση και δεν χρειάζεται να εξασφαλίσουν τη συναίνεση εκείνων που εμπλέκονται στη διαδικασία της έρευνας. Συνεπώς, όλες οι κοινότητες έχουν συμβάσεις, οι οποίες καθορίζουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η αναγκαιότητα εξασφάλισης συναίνεσης μπορεί να παραμεριστεί.

Όταν δουλεύουμε στο πεδίο της παραγωγής της πράξης σε μια κατάσταση που καθιστά αναγκαία τη δράση χωρίς την αναγκαία εξασφάλιση της συναίνεσης του πελάτη, ο συστημικός λειτουργός προσπαθεί δημιουργικά και με λεπτότητα να επιτελέσει το αναγκαίο έργο· π.χ. εξέταση με τέτοιο τρόπο ώστε η αυτονομία του πελάτη να συνεχίζει να γίνεται σεβαστή. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει, ανάμεσα σε άλλα πράγματα, τη διευκρίνιση στον πελάτη των λόγων που οδήγησαν στην έρευνα και των νομικών περιορισμών κάτω από τις οποίες λειτουργεί ο κοινωνικός λειτουργός, που καθιστούν αναγκαία την πραγμάτωση αυτής της δράσης, ενώ ταυτόχρονα σέβεται το δικαίωμα του πελάτη να αρνηθεί τη διερεύνηση, με όλες τις συνέπειες που ενέχει μια τέτοιου είδους άρνηση. Για παράδειγμα, όταν ο κοινωνικός λειτουργός παίρνει ένα παιδί από μια οικογένεια και το τοποθετεί σε μονάδα φροντίδας, προσπαθεί αυτό να το κάνει με λεπτότητα.

Η δημιουργικότητα του λειτουργού περιλαμβάνει την εστίαση της προσοχής του όχι μόνο σε αυτό που έχει γίνει, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο αυτό γίνεται, έτσι ώστε η αυτονομία του πελάτη και τα δικαιώματά του να γίνονται σεβαστά μέσα στις συμβάσεις της συγκεκριμένης κοινωνίας.

Η περιέργεια στο πεδίο της παραγωγής παίρνει τη μορφή της έρευνας. Η έρευνα, που αφορά τόσο τη μορφή όσο και το περιεχόμενο, ταιριάζει με τις συμβάσεις και τα κριτήρια, τα οποία συναινετικά θεσπίζονται, είτε επαγγελματικά είτε διαμέσου υπηρεσιακών διαδικασιών, ή μέσω όλων των στοιχείων που συγκροτούν το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται μια δράση. Υπάρχουν κάποια επαγγελματικά πλαίσια όπου ο ρόλος προνοεί και απαιτεί οι κρίσεις να γίνονται ως μέρος της δράσης. Αυτές οι κρίσεις μπορεί να περιλαμβάνουν ποικίλες στίξεις, π.χ. η απόφαση ότι η ηλικία που διαβάζει ένα παιδί είναι πάνω ή κάτω από αυτήν που αναμένεται· ότι κάποιος υποφέρει από αυτή ή από εκείνη την ασθένεια· ότι σε μια συγκεκριμένη περίπτωση έχει ή δεν έχει συμβεί παιδική κακοποίηση, και ότι συγκεκριμένα πρόσωπα είναι ή δεν είναι δράστες αυτής της πράξης· ότι πρέπει να διεξαχθούν περαιτέρω έρευνες· ότι ένα παιδί μπορεί να χρειάζεται να απομακρυνθεί προς το παρόν από την οικογένειά του για να προστατευθεί. Έτσι η επαγγελματική ειδημοσύνη στο πεδίο αυτό μπορεί να οριστεί μερικώς ως η γνώση των κριτηρίων και των πληροφοριών που χρειάζονται για να γίνει μια διάγνωση ή μια κρίση σε συσχέτιση με μελλοντικά πρότυπα δράσης.

Οι κρίσεις που κάνουν οι άνθρωποι έχουν νόημα, όπως και κάθε τι άλλο. Αναδύονται από έναν ρόλο που έχει τη θέση του στην κοινωνική τάξη και ως εκ τούτου μια ιστορία, η οποία αναδύεται μέσα από τον χρόνο. Οι κρίσεις επίσης υπάρχουν στη ζωή του προσώπου σε σχέση με τον φορέα του, τον πελάτη, την επαγγελματική του αυτοβιογραφία, και έχουν επίσης τη σημασία τους ως προς τις συνέπειες που προκαλούνται μέσω των κρίσεων που γίνονται. Στο πεδίο της παραγωγής, μια πλευρά της δημιουργικότητας του επαγγελματία περιλαμβάνει τις επεξεργασίες των μορφών των κρίσεων, ιδωμένες υπό το φως των πιθανών συνεπειών των συγκεκριμένων κρίσεων. Έτσι μπορεί να υπάρξει μια ποικιλία από λύσεις σε κάθε κατάσταση. Το πλαίσιο ενός φορέα και ο ρόλος που αναλαμβάνει ο επαγγελματίας εξασφαλίζει περιορισμούς και δυνατότητες, καθήκοντα και υποχρεώσεις. Αυτά δημιουργούν τις συνθήκες με τις οποίες οι επαγγελματίες κάνουν την κρίση. Καμιά κρίση δεν οδηγεί αναγκαστικά και απαραίτητα σε μια συγκεκριμένη και ιδιαίτερη έκβαση. Από μια συστημική σκοπιά, ο επαγγελματίας κάνει κρίσεις οι οποίες είναι συνεπείς όχι μόνο με τις απαιτήσεις του ρόλου του στο πεδίο της παραγωγής, αλλά επίσης σε σχέση με τις κρίσεις στο πεδίο της αισθητικής και στο πεδίο των εξηγήσεων. Ο συστημικός επαγγελματίας διαρκώς διερωτάται σχετικά με το πώς να διαμορφώνει μια κρίση έτσι ώστε η πιθανή έκβαση να επιτρέπει μεγαλύτερες δυνατότητες αλλαγής και ανάπτυξης στο μέλλον, μέσα από επεξεργασία και ανακατασκευή. Αυτό συνεπάγεται τη δημιουργία κρίσεων σχετικά με το εάν και κατά πόσο ή όχι θα προσπαθήσει να δουλέψει στο πεδίο των επεξηγήσεων.

Το Πεδίο Εξηγήσεων της Πράξης

Αυτό το πεδίο συνδέεται με αυτό που οι άνθρωποι αποκαλούν συχνά θεραπεία. Δεν σχετίζεται όμως μόνο με τη θεραπεία. Τα διευθυντικά στελέχη, για παράδειγμα, μπορούν να επιλέξουν να δουλέψουν στο πεδίο των

εξηγήσεων κατά τη διαδικασία της δουλειάς τους, έτσι ώστε να προκαλέσουν κάποια αλλαγή στην οργάνωσή τους. Στο πεδίο αυτό, η πρωταρχική εστίαση του Συστημικού θεραπευτή ή λειτουργού ή διευθύνοντος συμβούλου είναι στην ανάπτυξη και επεξεργασία των πολλών και διαφορετικών ιστοριών και προοπτικών που σχετίζονται με τη δράση όλων των συμμετεχόντων που εμπλέκονται στην κάθε κατάσταση. Επομένως στο πεδίο αυτό, μια πολύ διαφορετική τεχνολογία καθοδηγεί την πρακτική του Συστημικού λειτουργού. Στο πεδίο της παραγωγής, αποδίδεται μια προνομιούχος θέση σε συγκεκριμένες ιστορίες (π.χ. ενοχή ή μη ενοχή), η οποία σχετίζεται με τις συμβάσεις κάθε κοινωνίας ή πολιτισμού.

Όταν ο Συστημικός λειτουργός εργάζεται στο πεδίο των εξηγήσεων, για να επεξεργαστεί και να συν-δημιουργήσει πολλές διαφορετικές ιστορίες μέσω της θεραπείας, των συνεδριών, των συζητήσεων, των τηλεφωνημάτων, των συνεντεύξεων, των κυκλικών ερωτήσεων κ.ο.κ., υιοθετεί μια «στάση» (Karl Tomm, 1984) ουδετερότητας (Selvini et.al., 1979). Αυτή η ουδετερότητα σχετίζεται με ποικίλες πλευρές της θεραπείας.

Οι τεχνολογίες που συνδέονται με την ουδετερότητα χρησιμοποιούνται στην υπηρεσία μιας γενικής ηθικής θέσης της Συστημικής θεραπείας, η οποία δεν είναι ουδέτερη. Η θέση αυτή εκδηλώνει την προτίμηση της στην ικανότητα για δημιουργική αλλαγή και για αυξανόμενη περιέργεια (Cecchin, 1988). Η υιοθέτηση της στάσης της ουδετερότητας είναι ένας τρόπος διευκόλυνσης της ανάπτυξης των πολλαπλών ιστοριών καθώς και της ριζοσπαστικής ανακατασκευής και αναδόμησης των ιστοριών. Ακόμα και στο πεδίο των εξηγήσεων ο υψηλότερος δείκτης πλαισίου είναι η αλλαγή κάποιου είδους.

Αυτή μπορεί να σημαίνει μια μεγάλη και ουσιώδη αλλαγή στη συμπεριφορά, τις πεποιθήσεις, τις δράσεις. Μπορεί να σημαίνει επίσης ότι αυτό που γινόταν αντιληπτό ως προβληματικό, τώρα να μην είναι προβληματικό και συνεπώς να μη χρειάζεται να αναληφθεί πια καμιά δράση· ίσως να μη σημαίνει τίποτα περισσότερο από το ότι απαιτείται κάποιος βαθμός καθυσύχασης.

Ο υψηλότερος δείκτης του πλαισίου για όλες τις θεραπείες είναι η αλλαγή στη «βιωμένη εμπειρία» (Dewey, 1929, σελ.8) στο ένα ή στο άλλο επίπεδο. Η τεχνολογία της ουδετερότητας συνεπάγεται κάτι ριζοσπαστικά διαφορετικό μέσα σε αυτόν τον υψηλότερο δείκτη της αλλαγής. Έχει ως συνέπεια την υιοθέτηση μιας στάσης περιέργειας όπου ο θεραπευτής προσπαθεί να καταλάβει τη συνοχή, τον ειρμό και το ταίριασμα στη δράση ή συμπεριφορά του κάθε προσώπου στο σύστημα. Έτσι ο θεραπευτής αξιοποιεί διαδικασίες όπως η δημιουργία υποθέσεων, οι κυκλικές ερωτήσεις (Palazzoli et al, 1980· Penn, 1982), (τις οποίες προτιμούμε να ονομάζουμε σπειροειδείς ερωτήσεις) για να συνδεθούν μαζί δράσεις σε ένα πρότυπο και να οριστεί μια περιγραφή του ταιριάσματος ανάμεσα σε αυτές τις δράσεις με το πρότυπο και τις πλαισιακές πεποιθήσεις που υποδεικνύουν ότι αυτές οι δράσεις έχουν νόημα. Οι δράσεις μπορούν να είναι ηθικά κατακριτέες αλλά όμως μέσω αυτής της διαδικασίας προσλαμβάνουν ένα διαφορετικό νόημα. Αυτή η διαδικασία της δημιουργίας διαφορετικών νοημάτων γίνεται για να διευκολυνθεί η αλλαγή. Συνεπώς με αυτήν την έννοια, όλες οι συμπεριφορές θεωρούνται ως το τέλειο ταίριασμα με τις ιστορίες στο σύστημα που συν-δημιουργούνται διαμέσου της δημιουργίας των υποθέσεων και των κυκλικών ερωτήσεων.

Μέσα στο πλαίσιο της δημιουργίας υποθέσεων και της συν-δημιουργίας ριζοσπαστικά διαφορετικών ιστοριών από εκείνες με τις οποίες έρχονται οι πελάτες μας, επιζητούμε τόσο να κατανοήσουμε όσο και να συν-δημιουργήσουμε επεξεργασίες των ιστοριών, οι οποίες μετατρέπονται σε ριζοσπαστικά διαφορετικές μορφές δράσης.

Η στάση της ουδετερότητας έχει ως συνέπεια το να είμαστε ουδέτεροι ως προς τον βηματισμό και τον χρόνο της αλλαγής. Οι πελάτες αφήνονται να κάνουν την αλλαγή στον δικό τους προσωπικό χρόνο – εξού και η χρησιμοποιούμενη συνήθως τεχνολογία «τώρα δεν είναι η ώρα ή για την ώρα μην κάνετε καμιά αλλαγή». Η ουδετερότητα επίσης αναφέρεται στη στάση των θεραπευτών να αποδέχονται πάντα ότι ο προσανατολισμός της αλλαγής έχει συνολικό νόημα ως προς τη συνοχή του συστήματος όπως αυτή παρουσιάζεται από συνεδρία σε συνεδρία.

Η έννοια της συνοχής και του ταιριάσματος του συστήματος έχει ένα πραγματιστικό αποτέλεσμα, που επεξεργάζεται την ιδέα της κατηγορίας και της υπευθυνότητας έτσι ώστε να μην είναι η μοναδική ιστορία που ειπώνεται. Η δράση εξακολουθεί να γίνεται αντιληπτή στο ηθικό πεδίο ως καλή ή κακή, η ιστορία όμως που ο θεραπευτής συν-δημιουργεί είναι μια ιστορία με μορφή, όπου αν και η συμπεριφορά μπορεί να είναι ηθικά σε σύγκρουση, εξαιτίας της περιοριστικής της φύσης, μπορεί να ιδωθεί ότι έχει νόημα σε σχέση με συγκεκριμένες πεποιθήσεις ή ιστορίες του πλαισίου με τις οποίες αυτή ταιριάζει.

Όταν ο θεραπευτής δουλεύει στο πεδίο των εξηγήσεων, η περιέργειά του μοιάζει με αυτήν του εξερευνητή, του χαρτογράφου ή του επεξεργαστή της ιστορίας και του συν-δημιουργού. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό με τη χρησιμοποίηση των κυκλικών ερωτήσεων, των μηνυμάτων στις συνεδρίες και άλλων.

Με δεδομένο ότι στο Πεδίο της Παραγωγής η συναίνεση μπορεί να μην είναι πάντοτε αναγκαία, η δουλειά στο πεδίο των εξηγήσεων μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την ενήμερη συναίνεση των πελατών. Αυτό σχετίζεται με τη Συστημική θέση που βασίζεται στο ότι μπορούμε να δουλέψουμε με τους ανθρώπους στο πλαίσιο της αλλαγής, μόνο όταν μας δίνουν τη συναίνεσή τους τόσο ηθικά όσο και αισθητικά.

Η ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ: ΠΟΙΟ ΠΕΔΙΟ, ΠΟΤΕ

Το ερώτημα ποιο πεδίο και πότε, σχετίζεται με τη διαχείριση της συνειδητότητας στον χρόνο καθώς επίσης και με τη διαχείριση της τεχνολογίας που χρησιμοποιούμε. Αυτό έχει ως συνέπεια την κατανόηση του ότι η επικοινωνία είναι και συνείδηση και τεχνολογία, που υπερβαίνει και τις δύο έτσι ώστε να μπορούν να δημιουργηθούν νέες ιστορίες. Είναι μέσα στο πλαίσιο της αισθητικής που γίνεται η επιλογή για το ποιο πεδίο είναι πρωταρχικό και βασικό σε κάθε σημείο του χρόνου.

Η θέση του άρθρου αυτού είναι ότι κάθε τι υπάρχει μέσα σε επικοινωνία και ότι η σκιαγράφηση των πεδίων εντάσσεται κάτω από την ενιαία οπτική της επικοινωνίας. Συνεπώς, υπάρχουμε ταυτόχρονα και στα τρία πεδία. Στη διαδικασία της επαγγελματικής δραστηριότητας οι συμμετέχοντες (κοινωνικοί λειτουργοί, πελάτες, γιατροί, ασθενείς, κ.ο.κ) σε κάθε μορφή δράσης συν-

δημιουργούν μαζί ένα πλαίσιο στο οποίο η συντονισμένη δράση αποκτά συγκεκριμένο νόημα. Δεν είναι δυνατό για τον επαγγελματία λειτουργό να είναι διαρκώς ενήμερος όλων των πεδίων, στα οποία λαμβάνει χώρα η δράση. Ακριβώς για αυτόν τον λόγο θεωρήσαμε χρήσιμο να περιγράψουμε τα διαφορετικά πεδία ως έναν τρόπο να κατανοήσουμε την εργασία που κάνουμε σε ένα ιδιαίτερο σημείο του χρόνου.

Η δημιουργική διαχείριση της εργασίας έχει ως συνέπεια ο λειτουργός να μπορεί να διευκρινίζει, από καιρού εις καιρόν, με τους πελάτες ή ασθενείς του το ποιο πεδίο αποτελεί τον κύριο δείκτη του πλαισίου για τα ιδιαίτερα επεισόδια της εργασίας που λαμβάνουν χώρα σε κάθε στιγμή του χρόνου. Αυτό ειδικότερα χρειάζεται να εκφραστεί λεκτικά καθώς ο λειτουργός διευκρινίζει το κατά πόσο απαιτείται ή όχι συναίνεση και κατανόηση με τρόπο που να έχει συνοχή και ειρμό για τον πελάτη, και τους άλλους επαγγελματίες ή ασθενείς που συμμετέχουν σε κάθε μέρος της εργασίας. Έτσι είναι αναγκαίο να εξασφαλιστεί ότι οι πελάτες δίνουν την συγκατάθεσή τους για μια κατανόηση της εργασίας που γίνεται. Σε επεισόδια όπου αυτό δεν έχει διευκρινιστεί συχνά επακολουθούν ατυχείς συνέπειες.

Παρομοίως, η δράση σε ένα πεδίο, π.χ. στην έρευνα για παιδική σεξουαλική κακοποίηση, μπορεί να συνεπάγεται ότι ο πελάτης ή μια ομάδα από πελάτες απαιτούν η δουλειά να γίνει στο πεδίο της εξήγησης και να γίνει από κάποιον διαφορετικό από το πρόσωπο που εμπλέκεται στην έρευνα. Με την εμπειρία της δικιάς μας κουλτούρας είναι σχεδόν καταστροφικό το να μην έχει δοθεί συγκατάθεση για να μετακινηθείς διαμέσου των πεδίων, π.χ. από την έρευνα στη θεραπεία.

Και τα δύο πεδία, της παραγωγής και των εξηγήσεων έχουν ως υψηλότερο πλαίσιο το αισθητικό πεδίο.

Τα πεδία και το Ερώτημα της Εχεμύθειας

Το πλαίσιο του φορέα, ο επαγγελματικός ρόλος, ο κώδικας της ηθικής, το νομικό πλαίσιο εργασίας μιας κοινωνίας αποτελούν όλα τους καθοριστικούς παράγοντες του εύρους και των περιορισμών στους οποίους ασκείται η εχεμύθεια. Στο Βρετανικό πλαίσιο και πιθανώς και στα υπόλοιπα νομικά συστήματα ίσως δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως η απόλυτη εχεμύθεια· π.χ. η απροσδόκητη αποκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης σε μια θεραπευτική συνέντευξη καθιστά αναγκαία την αναστολή της εχεμύθειας, και τη συμφωνία για δράση έτσι ώστε να γίνει δυνατή η παιδική προστασία. Έτσι σε ένα τέτοιο επεισόδιο, λαμβάνει χώρα μια μετακίνηση από το πεδίο των εξηγήσεων στο πεδίο της παραγωγής. Είδαμε ότι είναι μια απόφαση στο πεδίο της αισθητικής αυτή που θα εδραιώσει την έννοια της εχεμύθειας από την αρχή της εργασίας με κάθε ομάδα πελατών. Αυτή αποπειράται να εξασφαλίσει ότι η επιλογή για την αποκάλυψη κάποιου είδους, που μπορεί να συνεπάγεται δράση έξω από τα όρια της εχεμύθειας, γίνεται με μια σαφή κατανόηση αυτής της πιθανότητας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Προσφέραμε μια άποψη της επικοινωνίας και έναν τρόπο συστημικής δράσης για την πρακτική των επαγγελματιών που ασχολούνται με τις ανθρώπινες σχέσεις, περιστοιχιζόμενοι από όλους τους θεσμικούς ρόλους

συμπεριλαμβανομένων του θεραπευτή, του κοινωνικού λειτουργού, του συμβούλου, του δασκάλου, κ.α. Η ανθρώπινη ζωή και η δική μας «βιωμένη εμπειρία» είναι πλουσιότερη και με περισσότερη ποικιλία από οτιδήποτε προσπαθήσαμε να περιγράψουμε. Ελπίζουμε ότι το να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε για τη συστημική πρακτική και τον συστημικό επαγγελματία χρησιμοποιώντας αυτές τις ιδέες σέβεται κάποια από την πολυπλοκότητα της δουλειάς που λαμβάνει χώρα στη συνάντηση μεταξύ αυτών που αποκαλούνται επαγγελματίες και αυτών που αποκαλούνται πελάτες.

Βιβλιογραφία

- Angus, I. H (1984). *Technique and Enlightenment*. Washington DC: Centre for Advanced Research in Phenomenology.
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Aristotle. (1962). *Nicomachean Ethics* (revised edition). Cambridge, MA.: Harvard University Press.
- Bernstein, R. J. (1983). *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Humanities & Praxis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Cade, B. (1986). The Reality of "Reality" (or the "Reality" of Reality). *American Journal of Family Therapy*, 14 (1), σελ. 49-56.
- Cecchin, G. (1987). Hypothesizing, Circularity and Neutrality Revisited: an Invitation to Curiosity. *Family Process*, 26 (4), σελ. 405-413.
- Dewey, J. (1929). *Experience and Nature*. New York: Dover Publications, Inc.
- Gergen, K. J. (1985). The Social Constructivist Movement in Modern Psychology. *American Psychologist*, 40 (3), σελ. 266-275.
- Harre, R. (1984). *Personal Being*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- MacKinnon, L. K., & Miller, D. (1987). The New Epistemology and the Milan Approach: Feminist and Sociopolitical Considerations. *Journal of Marital and Family Therapy*, 13 (2), σελ. 139-155.
- Maturana, H. R. (1985). *Oxford Conversations*. Conference jointly organized by Kensington Consultation Centre, London, The Family Institute, Cardiff, and The Charles Burns Clinic, Birmingham.
- Maturana, H. R. & Varela, Fr. J. (1987). *The Tree of Knowledge*. Boston & London: New Science Library.
- Palazzoli, M. S., Boscolo, L., Cecchin, G., Prata, G. (1980). Hypothesizing, Circularity and Neutrality: Three Guidelines for the Conductor of the Session. *Family Process*. 19 (1), σελ. 3-12.
- Pearce, W. B. (1989). *Communication and the Human Condition*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Pearce, W. B. (1989). *Stories Lived and Stories Told: Further Discourse* (Seminar). KCC London.
- Penn, P. (1982). Circular Questioning. *Family Process*. 21 (3), σελ. 267-280.
- Speed, B. (1984). How really real is real? *Family Process*, 23 (4), σελ. 511-517.
- Tomm K. (1987). Interventive Interviewing Part I: Strategizing as a Fourth Guidelines for the Therapist. *Family Process*, 26 (1), σελ. 3-13

